

ИЗВЕСТИЯ НА БЪЛГАРСКОТО ГЕОГРАФСКО ДРУЖЕСТВО JOURNAL OF THE BULGARIAN GEOGRAPHICAL SOCIETY

web-site: www.geography.bg e-mail: journal.bgs@geography.bg

За личностите от учредителния протокол на Българското географско дружество To the Personalities of the Founding Protocol of the Bulgarian Geographical Society

Пело Михайлов

Аграрен университет – Пловдив, Факултет по икономика, Катедра „Туризъм“,
4000 Пловдив, България, бул. „Менделеев“ 12

Pelo Mihaylov

Agriculture University – Plovdiv, Faculty of Economics, Department of Tourism,
4000 Plovdiv, Bulgaria, 12 Mendeleev blvd

ABSTRACT

Key words:

Bulgarian Geographical Society,
Founding protocol, persons,
biographies

The article covers all 27 persons registered in the Founding protocol of the Bulgarian Geographic Society. Namely, these are 23 founding members and four other persons who did not attend the founding meeting. Two documents have been published – a copy of the Founding protocol of the Bulgarian Geographic Society, 1918 and a list of the founding members. Each of the 27 persons from the political, cultural, scientific and economic elite of Bulgaria in the past is presented through brief biographical notes. These include the names of one general, two prime ministers, five ministers, five ambassadors, six rectors, eight journalists, ten members of the parliament, ten academicians, one correspondent-member as well as a total of 13 professors. Only four of them are professionally involved in geography – Prof. Anastas Ishirkov, Prof. Zheko Radev, Zhecho Chankov and Ivan Pastuhov.

Увод

Вариант на този текст беше изнесен като доклад под заглавие „За членовете учредители на Българското географско дружество“ по време на научната сесия „Бележити български географи“, проведена се на 29 ноември 2019 г. в НИГГТ-БАН. Там бяха осветлени имената само на 23-мата членове учредители. Публикуван е под горното заглавие като статия в сп. „Проблеми на географията“ (2020, № 1-2). Заради проявения тогава от аудиторията интерес към темата, настоящият вариант е разширен с още четири личности, които фигурират в учредителния протокол, но не са присъствали на учредителното събрание. Двама от тях са избрани за членове на настоятелството, един – на контролната комисия и един е съавтор на устава на новооснованото дружество. Всичките двадесет и седем личности могат да бъдат определени като „бащите на Българското географско дружество“. За да не звучи претенциозно, в заглавието и в текста на настоящата статия обобщено и за краткост ще ги наричам „личностите от учредителния протокол на БГД“. В сравнение с първоначалния вариант биографичните бележки за 23-мата учредители са допълнени, направени са им и различни подялби по професионални и демографски характеристики. За всичките 27 личности от учредителния протокол на БГД са издирени и тук се публикуват портретни снимки.

Интересът към темата на статията се зароди през ноември 2018 г., когато беше чествана 100-годишнината от основаването на Българското географско дружество. По време

на конференцията „Smart Geography“, проведена се на 2 и 3 ноември 2018 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, доц. д-р Красимир Левков изнесе доклад на тема „Приносът на Жечо Чанков към Българското географско дружество и българската география“ (Левков 2019). При прочитането на доклада Левков посочи, че Жечо Чанков е „между основателите... на Българското географско дружество“, но не е могъл да намери конкретни доказателства за това твърдение. Въпросът за това кои са учредителите на Българското географско дружество не е засегнат и в най-добрата, публикувана досега, история на дружеството – тази на Петър Стефанов от 2008 г. (Стефанов 2008).

Учредителен протокол на Българското географско дружество

Търсенето в архивните фондове в Централния държавен архив откри интересувания ни документ – препис от учредителния протокол на Българското географско дружество (БГД). Във фонда на Министерството на вътрешните работи и народното здраве (МВРНЗ) е съхранена цяла папка (Централен държавен архив, фонд № 264К, инвентарен опис № 5, архивна единица № 1059) с документи, свързани с БГД. Именно в нея бе открит препис от учредителния протокол. Той е направен през 1938 г. във връзка с искане на МВРНЗ за пререгистрацията на дружеството.

Ето какво гласи текстът на учредителния протокол:

№ 1

Българско географско
дружество

Препис.

Протокол за Учредителното събрание

Учредителното събрание на Географското дружество се състоя на 9 ноември, в географския институт при Университета, в присъствието на основателните членове: г. г. генерал-майор Луков, К. Г. Попов, К. Батолов, проф. В. Златарски, проф. Г. Кацаров, проф. д-р К. Кръстев, проф. Д. Михалчев, проф. Ж. Радев, проф. Кирил Попов, инженер Стоимен Сарафов, д-р Асен Златаров, В. Велчев, Г. Белчев, Н. Антонов, Ст. Манов, Ив. Пастухов, С. Ганев, Г. Чанков, Ал. Цанков, П. Пенчев, Ст. Баламезов, д-р Алексиев и Парсамиян. В това събрание се одобри дружественият устав, изработен от една тричленна комисия (К. Батолов, проф. Д. Михалчев и Гр. Василев) и се избра общия състав на настоятелството. За членове на настоятелството бидоха избрани: г. г. К. Г. Попов, генерал Луков, Батолов, професорите Иширков, Златарски, Кацаров, Маджаров, Радев, Антонов, д-р Златаров, Алексиев и Сарафов, а за такива на контролната комисия г. г. Пастухов, Т. Г. Влайков и Чанков.

При разискването на устава се изказа пожелание, щото годишното събрание на дружеството да се открива по тържествен начин, като се придружава от подходяща реч[,] произнесена от председателя или упълномощен от него член на настоятелството.

София, 14 ноември 1918 година.

Вярно.

София, 5.V.1938 г.

Секретар: (п) Илия Иванов

(Печат на Българско географско дружество).

ЦДА, ф. № 264К, инв. оп. № 5, арх. ег. № 1059, л. 56. Машинопис.
Препис.

Във вестник „Утро“ с дата 9 ноември 1918 г., в рубриката „Хроника“ е потвърдено мястото на учредяването на дружеството: „Географическо дружество. Днес, 4 часа след обед, в Юридическия факултет ще има събрание за основаване Българско географическо дружество“ (Утро, № 2764, 9 ноем. 1918), а именно – Географския институт към Университета, който се е намирал в Юридическия факултет.

Към учредителния протокол има още един документ – списък на членовете учредители на дружеството, който реално допълнително осветлява само един от тях – Иван Пастухов, чието лично име вече е изписано изцяло, а не съкратено, както е в протокола.

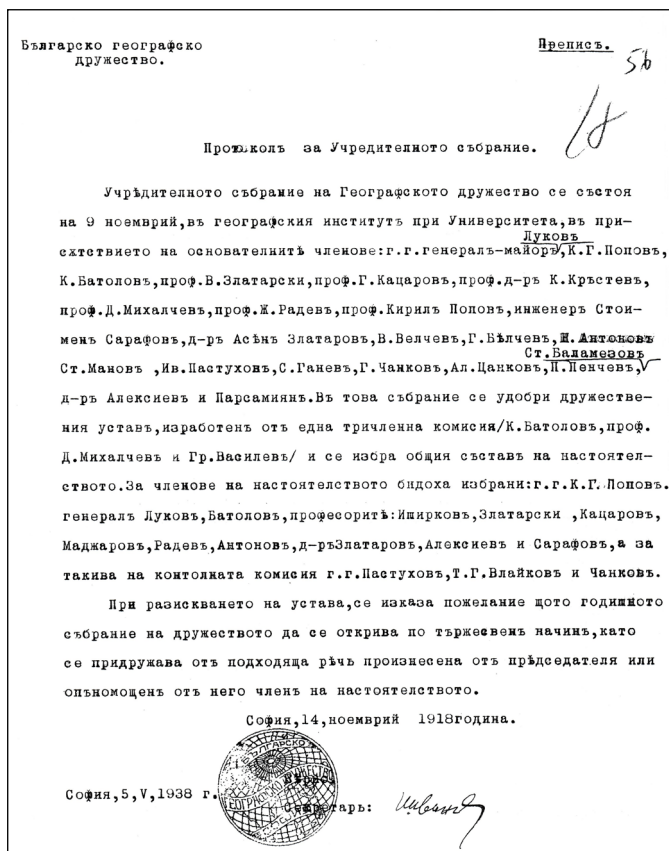
№ 2

Препис.

Списък

на членовете учредители:

1. Генерал-майор Луков
2. К. Г. Попов
3. К. Батолов
4. проф. В. Златарски

Фигура 1. Факсимиле на преписа на учредителния протокол на Българското географско дружество.

Figure 1. A copy of the Founding protocol of the Bulgarian Geographic Society.

5. проф. Г. Кацаров
6. проф. д-р К. Кръстев
7. проф. Д. Михалчев
8. проф. Ж. Радев
9. проф. К. Попов
10. инженер Стоимен Сарафов
11. д-р Асен Златаров
12. В. Велчев
13. Г. Белчев
14. Н. Антонов
15. Ст. Манов
16. Иван Пастухов
17. С. Ганев
18. Г. Чанков
19. Ал. Цанков
20. Ст. Баламезов
21. д-р Алексиев
22. Парсамиян
23. П. Пенчев

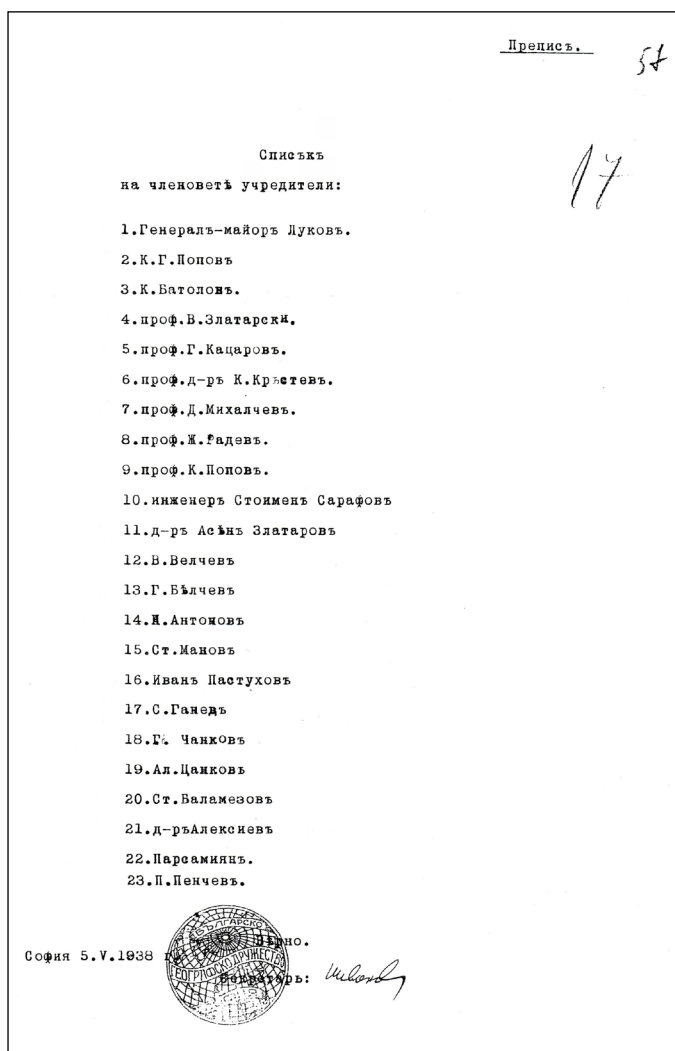
Вярно.

София, 5.V.1938 г.

Секретар: (п) Илия Иванов

(Печат на Българско географско дружество)

ЦДА, ф. № 264К, инв. оп. № 5, арх. ег. № 1059, л. 57. Машинопис.
Препис.

Фигура 2. Факсимиле на списъка на членовете учредители на Българското географско дружество.

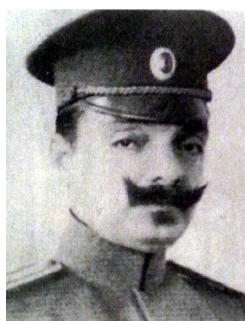
Figure 2. List of the founding members of the Bulgarian Geographic Society.

Двата преписа са подписани от тогавашния секретар на дружеството Илия Иванов, по-сетне сам негов председател – от 1965 до 1968 г. През 1938 г. председателят на Българското географско дружество Иван Батаклиев е на шестмесечна специализация в чужбина, платена с лични средства, във Франция, Великобритания и Нидерландия. Поради това проф. Батаклиев не е могъл лично да подпише преписите.

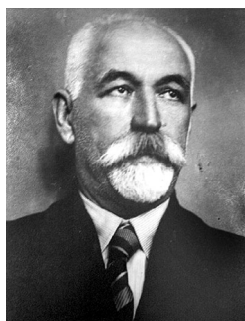
Биографии на членовете учредители

При първия прочит на учредителния протокол и списъка на учредителите сравнително лесно бяха идентифицирани следните дванадесет членове учредители на БГД (тук са посочени с номерата, под които са вписани в Документ № 2):

1. Генерал-лейтенант Иван Цонев Луков (1871, Габрово–1926, София). Военен деец, началник на Щаба на действащата армия. Завършва последователно Военното училище в София (1891), Висшия офицерски курс в София (1897) и Генералщабната военна академия в гн. Санкт Петербург (1901). Старши и висши военни чинове: майор (1906), подполковник (1910), полковник (1913), генерал-майор (1917), генерал-лей-

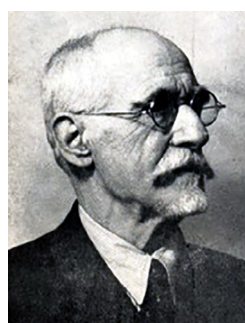
тенант (1920). Военен аташе в Париж, Франция и Санкт Петербург, Русия (1905–1908). През Балканската война (1912–1913) е началник-щаб на 1-а Софийска пехотна дивизия. Началник на Военното училище в София (1913–1914). Два пъти е началник на Щаба на действащата армия (1916–1917, 10.10.1918–1919). Уволнен от Българската армия през 1919 г. Председател на Съюза на запасните офицери (1921–1923). (Илюстрациите материал за личностите от учредителния протокол е взет от „Голяма енциклопедия България“ (2011–2012), Уикипедия или Интернет, освен ако не е посочено друго.).

3. Константин Добрев Батолов (1877, Сопот–1938, Париж). Юрист, дипломат, политик. Завършва право в Париж (1899). Работи като адвокат в София (1900–1908). Член на Демократическата партия от 1903 г. Нарoden представител в XIV ОНС (1908–1911), XIX ОНС (1920–1923) и XXI ОНС (1923–1927). Два пъти кмет на София (1910–1911, 1920–1922). Пълномощен министър на България във Франция (1931–1934), в Испания (1932–1934) и в Белгия (1933–1934). Министър на външните работи и изповеданията в правителство № 50 на Кимон Георгиев (1934–1935) и в правителство № 51 на Петко Златев (1935). Отново пълномощен министър във Франция (1935–1938) и в Белгия (1935–1938).

4. Проф. Васил Николов Златарски (1866, Търново–1935, София). Историк-медиевист, археолог. Завършва история в университета в гн. Санкт Петербург (1891). Извънреден преподавател (от 1895) по българска история, редовен доцент (от 1897), извънреден професор (от 1901), редовен професор (1906–1935) по българска история и история на балканските народи в Софийския университет (СУ). Два пъти ректор на СУ (1913/1914, 1924/1925). Дописен (1898) и действителен член (1900) на Българското книжовно дружество (БКД), гн. БАН. В негова памет през 1942 г. село Къзълджиклии, Добричко, е преименувано на Професор Златарски.

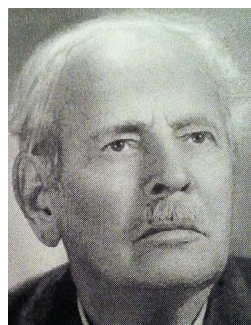

5. Проф. Гаврил Илиев Кацаров (1874, Копривищица–1958, София). Историк, археолог, един от основоположниците на тракологията в България. Завършва класическа филология и стара история с докторат (1899) в Лайпциг. Редовен доцент (от 1900), извънреден професор (от 1904), редовен професор (1910–1943) по история и археология на източните и старите народи в Софийския университет. Ректор на СУ (1927/1928). Действителен член (1909) на БКД, гн. БАН.

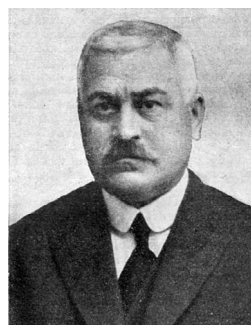
Редактор на списание „Мисъл“ и основател на едноименния литературен кръг.

6. Проф. д-р Кръстьо Котоъ Кръстеъ (1866, Пирот–1919, София). Литературен критик и теоретик, философ, общественик. Завършва философия с докторат (1888) в Лайпциг. Преподавател и лектор (1895–1896, 1899–1908), извънреден професор по философия (1908–1919) в Софийския университет. Допусен (1898) и действителен (1900) член на БКД, гн. БАН.

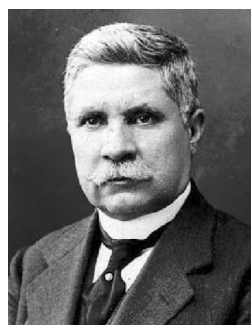
(1944–1947) на БАН. Управляващ посолството (1923–1926) и пълномощен министър (1926–1927) на България в Чехословакия, пълномощен министър в СССР (1934–1936), политически представител в СССР (1944–1945), пълномощен министър в СССР (1945–1946). От 1947 г. работи в Института по философия при БАН.

7. Проф. Димитър Георгиев Михалчев (1880, Лозенград–1967, София). Философ, дипломат. Завършва философия (1905) в Софийския университет. Редовен доцент (от 1910), извънреден професор (от 1915), редовен професор (1920–1923, 1927–1947) по систематическа философия в Софийския университет. Допусен (1919) и действителен (1932) член и председател

в Софийския университет. Издава в съавторство учебници по география: за 4. гимназиален клас (1912, с Жечо Чанков), за 1. (1926, 1928, 1932), 2. (1926, 1927, 1932) и 3. (1926, 1927, 1928, 1932) прогимназиален клас.

8. Проф. Жеко Радев Жеков (1875, Нови пазар–1934, София). Географ, геоморфолог. Завършва философия и педагогика (1904) в Софийския университет. Учи четири семестра география (1911–1913) в Берлин. Асистент (от 1906), редовен доцент (от 1915), извънреден професор (от 1921) по география и етнография, редовен професор (1927–1934) по физическа география

рекция на постройките. Главен директор (1903) на Дирекция за експлоатация на железниците и пристанищата. Директор (1926–1931) на Главна дирекция за настаняване на бежанците. Народен представител от Демократическата партия

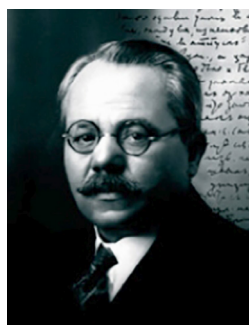
10. Инженер Стоиъмен Иъванъв Сараъфов (1865, Кюстендил–1931, Виена), строителен инженер, обществен деец, един от основателите на Българското инженерно-архитектурно дружество (1893). Завършва инженерни науки (1889) в Гент, Белгия. Работи дълги години по строежа и експлоатацията на жп линиите в системата на БДЖ. Заместник-директор (1901) на Дирекция

от Кюстендил в XIV ОНС (1908–1911). Заради неспазване на партийната дисциплина изборът му е касиран. Участва на нови избори за освободеното депутатско място и го печели като независим кандидат. В негова чест през 1931 г., приживе, новооснованото бежанско село Папарус, Бургаско, е преименувано на Сарафово, гн. кв. на Бургас.

ска химия в Медицинския факултет и по биохимия във Физико-математическия факултет, редовен доцент (от 1922) по химия във ФМФ, извънреден професор (от 1924), редовен професор (1935–1936) по органична химия в Софийския университет. Активен популяризатор на научните знания в България. Изнася над 1000 сказки и научни доклади в цялата страна. Редактира списанията „Химия и индустрия“ (1922–1926) и „Природа и наука“ (1930–1936). Автор на публицистика, литературна критика и проза. Сътрудничи на целия литературен печат.

11. Проф. д-р Асен Христов Златаръв (1885, Хасково–1936, Виена). Химик органик и биохимик, писател и общественик, основоположник на биохимията в България. Учи химия в Софийския университет, завършва (1907) в Женева. Доктор по химия и физика (1908) на Университета в Гренобъл, Франция. Асистент (от 1910) по химия, частен хоноруван доцент (от 1920) по физиологиче-

представител в XVIII ОНС (1919–1920) и XXIV ОНС (1938–1939). Деец на Българския учителски съюз. Главен редактор на в-к „Народ“ (1918), редактор на органа на Българския учителски съюз в-к „Съзнание“ (1922–1934) и в-к „Искра“ (1936). Автор на книги и десетки учебници по история, съавтор (с Анастас Бешков) на три учебника по география за 1., 2. и 3. клас на народните прогимназии (1932). (Портретът е взет от: Пастухъв 2008: корица.).

16. Иъван Стеъфанъв Пастухъв (1876, Севлиево–1961, София). Учител, журналист, народен представител. Завършва история (1897) в Софийския университет. Работи като гимназиален учител по история и география в Севлиево, Брезово, Омуртаг, Варна, Видин, Разград, София (1897–1918). Преподава история в Учителския институт в София (1919–1922). Член на БРСДП. Народен

политическа икономика в Софийския университет. Ректор (1919/1920) на СУ. Членува (1903–1907) в БРСДП. Водач (от

19. Проф. Александър Цълов Цанъков (1879, Оряхово–1959, Буънос Айрес). Икономист, политически и държавен деец. Завършва право (1904) в Софийския университет. Специализира държавни науки и политическа икономика (1904–1907) в Мюнхен, Вроцлав и Берлин. Редовен доцент (от 1911), извънреден професор (от 1916), редовен професор (1919–1923), частен хоноруван доцент (от 1923), хоноруван професор (1925–1944) по политическа икономика в Софийския университет. Ректор (1919/1920) на СУ. Членува (1903–1907) в БРСДП. Водач (от

1922) на Народния събор, влял се (1923) в Демократическия събор. След разцеплението на последния, Цанков създава партия „Народно социално движение“ (1932), закрыта през 1934 г. Народен представител в XXI–XXV ОНС (1923–1944). Председател на XXI ОНС (1926–1927) и на XXII ОНС (1927–1930). Два пъти министър-председател: на правителство № 41 (1923) и № 42 (1923–1926). Пет пъти министър: на войната и на народното просвещение в правителство № 41 (1923), управляващ министерството на външните работи и изповеданията в правителство № 41 (1923), на народното просвещение в правителство № 42 (1923–1926) и в правителство № 45 на Андрей Ляпчев (1930–1931). Допусен (1919) и действителен (1935) член на БАН, изключен 1944, възстановен 1991. През 1944 емигрира в Австрия, а през 1949 – в Аржентина. Осъден задочно на смърт (1945) от Първи състав на Народния съд. С решение на Върховния съд (1996) присъдата е отменена.

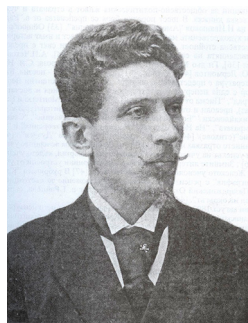

20. Проф. Стефан Гаврилов Баламезов (1883, Кишинев–1960, София). Юрист, дипломат. Завършва право (1906) в Софийския университет. На дипломатическа служба в Министерството на външните работи и изповедания (МВнРИ) и в българските легации в Париж, Франция и в гн. Санкт Петербург, Русия (1906–1915). Легационен съветник и началник на отдел в същото министерство (от 19.11.1918–1920), управляващ българската легация (посолство) в Чехословакия (1920–1922). Частен хонорирован доцент (1916–30.07.1918, 19.11.1918–1920), редовен доцент (от 1.08.1918 до 18.11.1918, и от 1922), извънреден професор (от 1924), редовен професор (1927–1948) по общо държавно и българско конституционно право. Два пъти (1929/1930, 1944/1945) ректор на СУ. Допусен (1930) и редовен (1946) член на БАН.

След 1925 г., когато членовете му са 170 души, дейността на Българското географско дружество постепенно замира. През 1932 г. се провежда общо събрание на БГД, на което се приемат изменения в устава и се избира ново настоятелство. След одобрението на устава от МВРНЗ той е отпечатан в тираж 1000 броя. Разпратен е на 107 стари дружествени членове и на други 216 лица, официално поканени от настоятелството да членуват в БГД. До края на 1933 г. дружеството вече има 159 члена (Стефанов 2008: 37).

В книга II на „Известия на Българското географско дружество“ е отпечатан списък на членовете му (с верооятна датировка края на 1934 г.), с общо 282 имена, които помогна за идентификацията на още шестима от членовете учредители (Списък..., 1935).

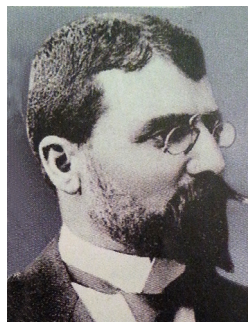
Тук е мястото за предположението, че оригиналите на двата документа са написани ръкописно, или поне списъкът на членовете учредители, като там всеки от присъстващите сам е записал името си. Поради особеностите на почерка съставителят на учредителния протокол и/или човекът, направил машинописния препис, вероятно са разцели погрешно Жечо Чанков като Г. Чанков, и Стоян Данев като С. Ганев. Участието в учредителното събрание на Жечо Чанков е извън всякакво съмнение, а за Стоян Данев приемам факта, че след 1932 г. е подновил членството си в дружеството (вж. Списък..., 1935: 265, № 70; и Списък..., 1936: 304, № 102) като доказателство, че именно той е учредителят под номер 17.

12. Велчо Тодоров Велчев (1867, Татмар Пазарджик–1957, София). Журналист, публицист и обществен деец. Завършва естествени науки (1889) в Женева. Работи като учител в Пловдив (1889–1891), но е уволнен, след което се занимава с журналистика и публицистика. Редактира сп. „Лъча“ (Пазарджик, 1891–1892), в-к „Прогрес“ (Пазарджик, 1892–1897), сп. „Летописи“ (София, 1899–1903). Главен редактор на в-к „Ден“ (София, 1903–1912, 1921–1923). Сътрудничи и на всекидневниците „Мир“, „Слово“ и „Демократически събор“. Началник на отделението по печата при МВнРИ и директор на Българска телеграфна агенция (1901–1903). Член на Прогресивно-либералната партия, след това на Народната партия и на Демократическия събор. Народен представител в VIII ОНС (1894–1896), IX ОНС (1896–1898), V ВНС (1911) и XV ОНС (1911–1913). Автор на пет книги с публицистика.

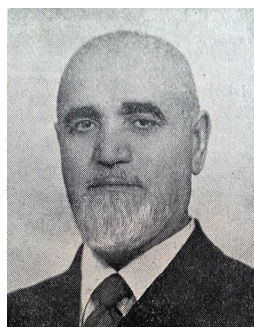

14. Никола Николов Антонов (1888, с. Обеля, гн. кв. на София–1973, София). Журналист, дипломат. Завършва лицей „Галата сарай“ в Истанбул и философия (1919) в Софийския университет. Редактор в БТА (1909–1920). Кореспондент от София на вестник „Таймс“ (1927–1933). Редактор и директор (1932–1933) на „La Bulgarie“ – всекидневник на френски език, издаван от МВнРИ. Пълномощен министър в Турция (1933–1934), постоянен представител на България в Обществото на народите в Женева (1934–1935), пълномощен министър в СССР (1936–1940), в Швеция (1940–1943) и отново в Турция (1945–1946). От Турция през Египет емигрира в САЩ, където работи в Конгресната библиотека във Вашингтон. През 1971 г. се прибира в България. Връща със себе си над 2800 страници документи и спомени, свързани с дипломатическата му служба. (Благодаря на г-н Христо Кънев, втори секретар в Посолството на България в Анкара и на г-жа Десислава Парушева, съветник в Посолството на България в Москва, за това че ми изпратиха портретни снимки на Н. Антонов. Тук е използвана снимката от Москва.).

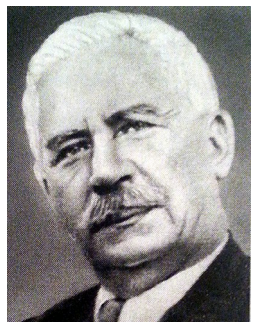
17. Д-р Стоян Петров Данев (1858, Шумен–1949, София). Юрист, политик и държавник. Следва право в Лайпциг, завършва с докторат (1881) в Хайделберг. Учи политически науки (1881–1883) в Париж. От 1884 е адвокат в София. От 1897 е лидер на Либералната партия (от 1899 Прогресивно-либерална партия). Народен представител в VIII ОНС (1894–1896), X–XVIII ОНС (1899–1920) и V ВНС (1911). Председател на V ВНС (1911) и на XV ОНС (1911–1913). Четири пъти министър-председател: на правителство № 23 (1901–1902), на правителство № 24 (1902–1903), на правителство № 25 (1903), на правителство № 33 (1913). Девет пъти министър: на външните работи и изповеданията в правителство № 22 на Петко Каравелов

(1901) и в правителство № 23 (1901–1902), управляващ министерството на народното просвещение в правителство № 23 (1902), на външните работи и изповеданията в правителство № 24 (1902–1903), № 25 (1903) и № 33 (1913), на финансите в правителство № 38 (1918–1919) и в № 39 (1919) на Теодор Теодоров, на финансите в правителство № 40 на Александър Стамболийски (1919–1920). Частен хоноруван доцент (1895–1899, 1917–1934) по международно и междудържавно частно право в Софийския университет, професор (1920–1934) по дипломатическа история в Свободния университет, дн. УНСС. Председател (1924–1939) на Българския червен кръст.

18. Жечо Илиев Чанков (1878, Шумен–1964, София). Учител и преподавател по география, автор на географски речници, учебници и книги. Завършва философия и педагогика (1903) в Софийския университет. Работи като учител във Варна (до 1905), Шумен (до 1913) и София (до 1921, през 1918 е във Втора мъжка гимназия). Преподавател по география в Училищния институт в

София (1921–1926), директор на Втора софийска мъжка гимназия (1926–1935), началник на Отделението за основно образование в Министерството на просветата (1935–1936), след което се пенсионира. Член на Българския учителски съюз. Член на настоятелството, библиотекар и подпредседател на Българското географско дружество. През 1948 г. е обявен за пожизнен (почетен) член на дружеството. В съавторство издава учебници по география за 1. (1940), 2. (1938, 1940) и 4. (1912, с Жеко Радев) клас. Автор на осем географски речника на България, Македония, Добруджа, Поморавието (1918), България (1922, 1924, 1939, 1958), Европа (1923), Америка (1923), Австралия и Океания (1934), на друга научна и научно-популярна литература по география.

21. Проф. д-р Владимир Алексиев Христов (1879, Габрово–1948, София). Лекар-фармаколог. Завършва медицина с докторат (1903) в Женева. Асистент, после и частен доцент за три семестра (1911–1912) в Женевския университет. Лекар-ординатор в Ловеч (1904–1906), в Русе (1908), в София (1909–1910, 1914–1915, 1920), по ведомството на Министерството на войната

(1912–1913, 1915–1920). Редовен професор (1920–1948) по фармакология и терапия в Софийския университет. Ректор на СУ (1926/1927).

23. Петър Иванов Пенчев (1881, Севлиево–1951, София). Учител, журналист и кооперативен деец. Завършва гимназия в Русе. Учител в Шабла, Касилаг (Радомирско) и др. Учи застрахователно и кооперативно дело (1911–1913) в Мюнхен. Служител в Чиновническо кооперативно спестовно застрахователно дружество, Дирекция за стопански грижи и обществена предвидливост и работ-

ническа кооперация „Напред“. Учредител и главен директор на кооперативна централа „Напред“ (1919–1945) на ул. „Веслец“ 2 в София. Редактор на вестниците „Българска кооперация“ (през 1910) и „Народен кооперативен лист“ (1924–1944). През 1907, като учител в с. Касилаг провежда стопански анкети с местните селяни. Материалът е обобщен и отпечатан от Кир. Г. Попов (вж. учредител № 2) и П. Пенчев под заглавие „Село Касилаг. Опит за статистично-икономическа монография“ (СБНУНК, кн. 24, дял II, 1908, VII, 316 с.).

Двама от останалите петима членове учредители са записани с еднакъв инициал на личното си име – К. и еднакво фамилно име Попов. За точната идентификация на първия помогна фактът, че както в списъка на членовете учредители, така и в живота той е изписвал инициалите и на трите си имена – К. Г. Попов:

2. Кирил Георгиев Попов (1869, Варна–1927, Женева). Математик и статистик, основоположник на статистиката в България, икономист, кооперативен деец, дарител. Завършва математика (1895) в Софийския университет. Директор на Главна дирекция на статистиката (1903–1904, 1908–1916, 1919–1927). Основател на Върховния статистически съвет на България (1910).

Основател (1904), член на УС и председател (1920–1927) на Чиновническото кооперативно спестовно застрахователно дружество. Учредител (1914) и председател (до 1921) на Общия съюз на българските земеделски кооперации. Председател на новоучредения Върховен кооперативен съвет (1925–1927). Професор (1920–1927) по застрахователно дело в Свободния университет, дн. УНСС. Допусен член (1919) на БАН. Автор на емблематичната книга „Стопанска България през 1911 г. Статистически изследвания“ (СББАН, кн. 8, 1916, IV, 483, XX с.+128 л. цв. ил.); на фр. ез. „La Bulgarie economique 1879–1911. Etude statistique“ (Sofia, 1920).

9. Проф. Кирил Атанасов Попов (1880, Шумен–1966, София). Математик, народен деятел на науката (1965). Завършва математика и физика (1902) в Софийския университет. Учи в Париж (1907–1909). Доктор по небесна механика (1912) в Сорбоната, Париж. Асистент (1904–1914) по астрономия в СУ. Редовен доцент (от 1914) и извънреден професор (от 1920) по основи на висшата математика, редовен професор (1922–1952) по диференциално и интегрално смятане в Софийския университет. Академик (1947) на БАН. Два пъти носител на Димитровска награда I ст. (1950, 1962).

От различни азбучни показалци и списъци на личности от епохата успешно бяха идентифицирани още двама учредители.

13. Георги Иванов Белчев (1883, Букурещ–1964, София). Журналист. Завършва отдела за журналистика (1911) на Висшия институт за стопански и социални науки в Париж и по-

литически и социални науки (1912) в Брюксел. Работи във вестниците „Ден“, „Балканска трибуна“, „Камбана“, „Заря“, „Зора“ (1919–1926), „Изгрев“, редактира отделни броеве на „Вестник на вестниците“ (1933, 1941). Аташе по печата в българската легация в Париж (1926–1931). Касиер (1933–1934) и председател (1940–1941) на Дружеството на столичните журналисти, организатор на журналистическия пенсионен фонд и член на УС (1935–1939) на дружество „Стрела“. След 1944 г. работи в кабинета на министър-председателя и във вестниците „Изгрев“ и „Отечествен фронт“. (Портретът е от: Народен кооперативен лист, XIX, 1942, № 20–24, с. 127.).

15. Стефан Василев Манов (1880, Котел–1959, София). Адвокат, журналист, обществен деец. От 1898 е член на БРСДП. Учи право (1904–1906) в Софийския университет, откъдето е изключен, завършва (1908) в Женева. Занимава се с адвокатска дейност. Редактира студентския вестник „Академическа свобода“ (1905), синдикалните „Железничарска защита“ (1905–1906) и „Работническа защита“ (1914–1915, 1918–1920) и органа на БРСДП в-к „Работническа България“ (1909–1911). При разцеплението на партията е в левицата, която се влива в БКП. Народен представител в XIX ОНС (1920–1923). След преврата на 9 юни 1923 г. се обявява против неутралитета на тази партия, за което е изключен от нея (1924). През 1931–1933 ръководи „лявата марксистическа опозиция“ (троцкисти) и редактира нейния орган списание (по-късно вестник) „Освобождение“. През 1941–1942 в съдебни процеси защитава комунистически дейци, за което е интерниран (1942–1943) в концлагера „Кръсто поле“. Съдия-докладчик в Първи състав на Народния съд (1944–1945), който съди регентите, дворцовите съветници, министрите и депутатите.

Известно затруднение имаше при идентификацията на учредителя с арменска фамилия Парсамиян, може би защото е изписан без инициал на личното име, както впрочем и д-р Алексиев и ген. Луков.

Според публикации от епохата единствената обществено значима личност се оказва... бижутер, при това придворният бижутер на българския царски двор – Ховсеп Парсамиян. Наследник в рода – правнукът Хрант Парсамян, понастоящем живеещ в САЩ, естествено не знаеше дали неговият прадедо е член учредител на БГД. Но пак даде много важната информация, че фамилията Парсамян в България днес се носи единствено от наследници на този негов прадедо – Ховсеп Парсамиян. Това е основният мотив да приема, че именно търговецът бижутер е член учредител на БГД.

22. Ховсеп Азоп Парсамиян (1862, Варна–1929, София). Търговец, бижутер. Завършва бизнес или финанси в Германия. Работи във Варна. В Централния държавен архив са запазени преписки от 1915 и 1916 г. на монархическия институт с фирма „Ховсеп Парсамиян и сие“ за доставката в България от Виена на ордени и войнишки кръстове „За храброст“. Вероятно това е причината Парсамиян да се установи в София. Стопанисва бижутерски магазин „Брилянт“, намиращ се на ул. „Княз Борис Търновски“ 16. Улицата се е простирала от края на дн. „Пиротска“ до началото на дн. „Московска“. Днес върху това пространство са построени ЦУМ и бившият Партиен дом. Магазин „Брилянт“ е бил недалеч от сградата, в която е учредено БГД. Парсамиян едва ли е попаднал случайно сред учредителите, само заради познанството си с някои от другите членове. Възможно е да е бил високо ерудирен в различни области на познанието, включително и в географията (завършил е в Германия). Или да е поканен заради разностранните си контакти в чужбина. Но най-вероятно Ховсеп Парсамиян е първият спомоществовател (спонсор) на дружеството, по отношение на средства за началната издателска дейност (печатане на устава, брошури, афиши), наем на зали за сказки и др. (Портретът бе предоставен от правнука Хрант Парсамян).

След безспорната идентификация на 23-мата учредители, към датата на учредителното събрание, те могат да се групират в четири групи по професионални занимания:

А. Преподаватели в Софийския университет: В. Златарски, Кацаров, Кръстев, Михалчев, Радев, Кур. Ат. Попов, Ас. Златаров, Цанков, Баламезов, Данев.

Б. Журналисти: Велчев, Белчев, Антонов, Манов, Пастухов.

В. Чиновници: ген. Луков, Кур. Г. Попов, Батолов, Сарафов, Пенчев.

Г. Лекарци, учители, търговци: Вл. Алексиев, Чанков, Парсамиян.

Характеристики на членовете учредители

Членовете учредители според някои свои демографски характеристики могат да бъдат разделени по следния начин.

Според месторождението.

Родени в България.

Характеристики на членовете учредители

Членовете учредители според някои свои демографски характеристики могат да бъдат разделени по следния начин.

Според месторождението.

Родени в България.

Варна (2): Кирил Георгиев Попов, Ховсеп Парсамиян.
Велико Търново: Васил Златарски.
Габрово (2): Иван Луков, Владимир Алексиев.
Коприщица: Гаврил Кацаров.
Котел: Стефан Манов.
Кюстендил: Стоимен Сарафов.
Нови пазар: Жеко Радев.
Обеля, от 1961 кв. на София: Никола Антонов.
Оряхово: Александър Цанков.
Пазарджик: Велчо Велчев.
Севлиево (2): Иван Пастухов, Петър Пенчев.
Сопот: Константин Батолов.
Хасково: Асен Златаров.
Шумен (3): Стоян Данев, Кирил Атанасов Попов, Жечо Чанков.

Родени извън днешните граници на България.

Букурещ, Румъния: Георги Белчев.
Лозенград, дн. Турция: Димитър Михалчев.
Кишинев, дн. Молдова: Стефан Баламезов.
Пирот, дн. Сърбия: Кръстьо Кръстев.
Шумен е дал на БГД трима учредители, три града – Варна, Габрово и Севлиево са дали по двама и още 14 селища имат по

един. Единствен Никола Антонов, с условност, защото е роден в с. Обеля, представя столицата София.

Според мястото на смъртта им.

В България.

София (18): Иван Луков, Васил Златарски, Гаврил Кацаров, Кръстьо Кръстев, Димитър Михалчев, Жеко Радев, Кирил Атанасов Попов, Велчо Велчев, Георги Белчев, Никола Антонов, Стефан Манов, Иван Пастухов, Стоян Данев, Жечо Чанков, Владимир Алексиев, Стефан Баламезов, Ховсеп Парсамиян и Петър Пенчев.

В чужбина.

Буенос Айрес, Аржентина: Александър Цанков.

Виена, Австрия (2): Стоимен Сарафов, Асен Златаров.

Женева, Швейцария: Кирил Георгиев Попов.

Париж, Франция: Константин Батолов.

Инж. Стоимен Сарафов и г-р Асен Златаров умират във Виена по време на лечение. Кирил Г. Попов почина в Женева, докато е командирован да представлява България на международна стопанска конференция. Константин Батолов умира по време на втория си мандат като посланик на България в Париж. И четиримата са погребани в България. Александър Цанков умира като невъзвращаенец в изгнание в Буенос Айрес.

По възраст.

Най-възрастни към момента на учредяването на Българското географско дружество (9 ноември 1918).

1. Стоян Данев – 60-годишен (роден 1858).
2. Ховсеп Парсамиян – 56-годишен (р. 1862).
3. Стоимен Сарафов – 53-годишен (р. 1865).

Най-млади към момента на учредяването.

1. Никола Антонов – 30-годишен (р. 1888).
2. Асен Златаров – 33-годишен (р. 1885).
3. Стефан Баламезов – 35-годишен (р. 1883).

Починали най-скоро след основаването на дружеството.

1. Кръстьо Кръстев (починал 1919).
2. Иван Луков (п. 1926).
3. Кирил Георгиев Попов (п. 1927).

Починали най-късно след основаването на дружеството.

1. Никола Антонов (починал 1973).
2. Димитър Михалчев (п. 1967).
3. Кирил Атанасов Попов (п. 1966).

Живели най-дълго.

1. Стоян Данев, доживял до 91 години и 6 месеца, той е и най-дълго живелият министър-председател на България.
2. Велчо Велчев, 90 години и 3 месеца.
3. Жечо Чанков, 86 години и 6 месеца, Димитър Михалчев, 86 години и 1 месец.

Според мястото на придобиване на образованието.

Двадесет и двама от членовете учредители имат висше образование. Единствено за Петър Пенчев не е ясно кога и какво точно е завършил.

Придобили висше образование или защитили докторат в чужбина (16):

Иван Луков, Константин Батолов, Васил Златарски, Гаврил Кацаров, Кръстьо Кръстев, Жеко Радев (двегодишна специализация, прекъсната от войните), Кирил Атанасов Попов (защитен докторат), Стоимен Сарафов, Асен Златаров (защитен докторат), Александър Цанков (тригодишна специализация по науки, по които се хабилитира), Велчо Велчев, Георги Белчев, Стефан Манов, Стоян Данев, Владимир Алексиев, Ховсеп Парсамиян.

Останалите са завършили Софийския университет (6):

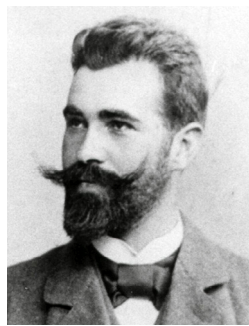
Кирил Георгиев Попов, Димитър Михалчев, Никола Антонов, Иван Пастухов, Жечо Чанков, Стефан Баламезов.

Още четири личности от учредителния протокол на БГД

Тук е необходимо да представя още четири личности, чиито имена фигурират в учредителния протокол на Българското географско дружество, но които не са сред учредителите му. Това са (допълнителната номерация е моя, по реда на появата им в протокола – б. а.): един от тримата автори (заедно с Батолов и Михалчев) на първия устав на дружеството (24.) Григор Василев; членовете на настоятелството (25.) Анастас Иширков, избран за първи председател на БГД, и (26.) Михаил Ив. Сарафов, избран за съветник; членът на Контролната комисия (27.) Тодор Г. Влайков.

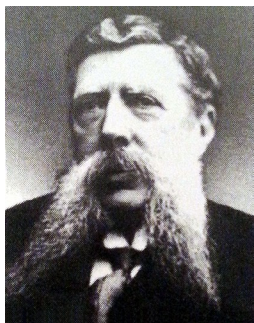

(24.) **Григор Василев Гьорев** (1883, Радово, Трънско–1942, София). Адвокат, журналист, публицист, политически деец. Учи право в Софийския университет, но завършва (1904) в Женева. Член на БРСДП, след 1914 – на Демократическата партия, а от 1923 до 1931 – на Демократическия съговор. Народен представител в XVII–XXIV ОНС (1914–1939). Министър на земеделието и държавните имоти в правителство № 45 на Андрей Ляпчев (1930–1931). Главен редактор на списанията „Българска земя“ (1931–1932), „Нация и земя“ (1933–1934, през 1935–1937 е вестник), редактор на в-к „Пряпорец“ (1919–1932), сътрудник на вестниците „Балканско ехо“ (1908), „Камбана“ (1907–1909) и др. Автор прижибе на шест книги с публицистика, след 1989 г. са издадени още три.

(25.) **Проф. Анастас Тодоров Иширков** (1868, Ловеч–1937, София). Основоположник на географската наука в България. Завършва история (1891) в първия випуск на дн. Софийски университет. Защищава докторат по география (1895) в Лайпциг. Редовен доцент (от 1898), извънреден професор (от 1903), редовен професор по география и обща етнография (1909–1934) в Софийския университет. Ректор (1915/1916) на СУ. Действителен член (1904) на БКД, дн. БАН. Голям дарител на начинания в Ловешко и в София. След смъртта си завещава на Софийския университет около 1 млн. лева, с които са основани три фонда. Два от тях са: за награда на студентски научни трудове по география и „Стипендия Анастас Иширков“ за специализация в чужбина на студенти, завършили география. В неговата памет през 1942 г. село Кочина, Силистренско, е преименувано на Професор Иширково.

(26.) **Михаил Иванов Магжаров** (1854, Копривищица–1944, София). Публицист, политически и обществен деец, дипломат. Завършва Робърт колеж (1877) в Цариград. Член на Народната партия. Народен представител в VIII–X ОНС (1894–1900), V ВНС (1911), XV ОНС (1911–1913), XVIII ОНС (1919–1920), XXII ОНС (1927–1931, най-възрастен, председателства пър-

Стамболийски (1919–1920). Пълномощен министър на България във Великобритания (1912–1913), пълномощен министър в Русия (1914–1915). Дописен (1884) и редовен (1884) член на БКД, дн. БАН. Редактор на в. „Марица“ (Пловдив, 1882–1885), главен редактор на в. „Мир“ (1899–1911). Автор на осем книги с публицистика.

(27.) Тодор Генчов Влайков (1865, Пирдоп–1943, София). Писател, публицист, обществен и кооперативен деец. Следва славянска филология в Московския университет (1885–1888), но под влияние на народническите идеи го напуска, за да се отдаде на народополезна дейност. Основава първата българска кооперация „Орало“ в с. Мирково, Пирдопско (1890). Учител в Пирдоп, Търново, София (1888–1896). Основател (1895) и председател (1898–1899) на Българския учителски съюз. Член на Демократическата партия, Радикалдемократическата партия и на Демократическия съговор. Народен представител в XI–XIII ОНС (1901–1907), V ВНС (1911), XVIII ОНС (1919–1920), XX–XXII ОНС (1923–1931). През 1931 се оттегля от политическа дейност и се посвещава на литературен труд. Действителен член (1900) на БКД, дн. БАН. Редактор на сп. „Демократически преглед“ (1902–1926). Избрани литературни произведения: повестта „За дядовата Славчова унука“ (1889, многократно преиздавана, посл. изд. 2004), разказите: „Разказ за леля Гена“ (1890, в следващите изд. прераства в повест „Леля Гена“), „Чичо Стайко“ (1891) и „Ратай“ (1892), читанки за II (1894, 22 издания), III (1892, 24 издания) и IV отделение (1892, 23 издания), мемоари „Преживяното“ (в 3 части, 1934–1942).

Разпределение на длъжностите в първото настоятелство

Още в първия документ направи впечатление отсъствието на името на проф. Анастас Иширков сред учредителите. Документ № 2 – списъкът с членовете учредители потвърди това. В биографията на Анастас Иширков е записано, че през 1917–1919 г. той е член на „Културната мисия“ в Берн, начело с пълномощния министър в Швейцария Тодор Недков. Задача на културно-дипломатическата мисия е да защитава българската кауза пред общественото мнение в чужбина. В нея, освен Иширков, в различни периоди участват още проф.

Йордан Иванов, доц. Никола Милев, проф. Любомир Милетич, Димитър Мишев, Константин Стефанов, Атанас Яранов, Димитър Миков, Иван Радославов и др.

Но бил ли е все пак Анастас Иширков на 9 ноември 1918 г. в София за да участва в учредителното събрание на БГД или не? За помощ се обърна към добрия познавач на историята на Софийския университет ст. н. с. II ст. Димитър К. Христов от катедра „Атомна физика“ на Физическия факултет, вече пенсионер, който ми подсказа, че евентуален отговор на този въпрос би се съдържал в отчета на Ректора за съответната учебна година¹. И наистина – на три места в отчета на проректора Иван Георгов (ректор през учебната 1918/1919 година, през следващата 1919/1920 г. остава като заместник-ректор и е такъв в момента на представянето на доклада – б.а.) е потвърдено, че не е бил: „Само деканът на Историко-филологическия факултет г. проф. г-р Анастас Иширков, бидейки командирован в чужбина, не може да приеме деканската служба, която остана да извършва проректорът (декан през учебната 1917/1918 година, на следваща остава като заместник-декан – б. а.) г. проф. г-р Гаврил И. Кацаров“ (Годишен отчет..., 1925: 1).

„От преподавателите в университета останаха в командировка през цялата учебна година в чужбина по разпоредба на правителството: редовният професор по география г. г-р Анастас Иширков, професорите г. г. Йордан Иванов, г-р Александър Балабанов, и лекторите по френски език Димитър Миков и Атанас Яранов, както и лекторът по английски език г. Константин Стефанов“ (Годишен отчет..., 1925: 13).

„Не взеха участие в преподаванията за двете полугодия само командированите в чужбина преподаватели г. г. проф. г-р А. Иширков, проф. Йор. Иванов, проф. г-р Ал. Балабанов, лекторите Д. Миков, Ат. Яранов и К. Стефанов...“ (Годишен отчет..., 1925: 16).

Но Анастас Иширков е избран за член на настоятелството, а по-късно и за председател на Българското географско дружество, което явно не е противоречало на приетия през 1918 г. първи устав на дружеството. Кога и как е станало това и как са разпределени длъжностите между личностите, избрани за членове на настоятелството?

За своя чест столичният периодичен печат от месец ноември 1918 г., е отразил много добре и масово (според броя на вестниците, публикували съобщението) както основаването на Българското географско дружество, така и разпределението на длъжностите в неговото първо настоятелство.

Първа по хронология е публикация във вестник „Пряпорец“ от 13 ноември 1918 г., в рубриката „Хроника“: „Географическо дружество. Видни столични граждани, между които г. г. професорите Иширков, Ив. Иванов, А. Златаров, Кацаров, г-р Кръстев, Михалчев, генерал Луков, М. Маджаров, К. Батолов, Г. Василев, К. Попов, П. Пенчев, Антонов и др., са взели похвалната инициатива да се основе в столицата географическо дружество, главната цел на което ще бъде да съдейства за опознаването на България от чуждия свят. Народ на мъчаливия труд и на младенческа свенливост, ние българите наистина се нуждаем от опознаване и по-широки връзки с чужбина, дето по наш адрес остават често неопровергани най-невероятни легенди. Пожелаваме на новото дружество най-ползотворни работи“ (Пряпорец, № 258, 13 ноем. 1918).

¹ Колегата Димитър Христов ме информира и за други моменти в статията, свързани с историята на Софийския университет: а) длъжностите *проректор* и *проректор*; б) *сградите* на Софийския университет през 1918 г.; в) *годината на дипломирането* на Никола Антонов; г) *двете едновременно доцентури (хабилитации)* на Асен Златаров в два различни факултета. Създаденият през 1917/1918 г. Медицински факултет е имал спешна нужда от хабилитирани преподаватели, затова през 1920 г. Ас. Златаров става доцент едновременно във Физико-математическия и в Медицинския факултет.

Неин автор е Григор Василев, един от тримата юристи, създали първия устав на БГД, за когото обаче от учредителния протокол става ясно, че не е присъствал на това събрание. Публикацията не посочва датата на основаване на дружеството, а сред учредителите авторът (статията обаче не е подписана) поставя и личности, които не са присъствали – Ан. Иширков, Ив. Иванов (?), Мих. Маджаров и себе си (Г. Василев).

На 19 и 20 ноември 1918 г. в поне шест вестника излиза съобщение, което обявява основаването на Българското географско дружество и разпределението на длъжностите в неговото първо настоятелство. Тук е препечатан текстът от вестник „Мир“, който също е в рубриката „Хроника“: „Българско географско дружество. По инициативата на група граждани, учени и обществени дейци, основано е в София Българско географско дружество, което има за цел: да спомага на научното развитие на географията въобще, да ратува за научно-географското изучаване на българските земи, да урежда взаимното опознаване на България с другите страни в географско, стопанско, политическо и др. отношения, и да популяризира между българското общество географското и помощните нему учения.

Учредителното събрание на дружеството се състоя на 9 ноември, когато се избира настоятелството, а последното от своя страна се събра на 17 ноември и се конституира в следния състав: председател: проф. Иширков, подпредседатели: г. г. Батолов и проф. Златарски, секретари: г. г. Н. Антонов и проф. Ж. Радев, ковчежник г. инженер Ст. Сарафов, библиотекар г. г-р Ас. Златаров и съветници г. г. М. Маджаров, генерал Луков, К. [Г.] Попов, проф. Кацаров и г-р Вл. Алексиев. За членове на контролната комисия се избраха г. г. Ив. Пастухов, Т. Г. Влайков и Чанков.

Дружеството ще урежда редица другарски срещи в страната за целта, която преследва и ще се старае да влезе във връзка с подобни нему дружества в чужбина за взаимно осветление. То ще ознаменува в най-скоро време своята дейност с една публична сказка, която в отсъствието на проф. Иширков ще се чете от неговия помощник в университета проф. Жеко Радев.

За постигането на своите задачи дружеството разчита на подкрепата на всички съзнателни българи“ (Мир, № 5561, 19 ноем. 1918).

Същото съобщение е публикувано на същата дата и във вестниците „Военни известия“ (№ 262, 19 ноем. 1918), „Свобода“ (№ 2321, 19 ноем. 1918), и ден по-късно – в „Камбана“ (№ 3318, 20 ноем. 1918), под рубриките „Дневни новини“, „Хроника“ и „Новини“. Във вестник „Дневник“ (№ 5723, 19 ноем. 1918) е оформено като отделна статия, но с абсолютно същия текст, а в „Пряпорец“ (№ 263, 19 ноем. 1918) е пропуснат вторият от четирите абзаца – за датите на основаването и първото заседание на настоятелството, както и за разпределението на длъжностите. Вероятен автор на това, което днес ще наречем прес-съобщение, е журналистът и по-късно дипломат Никола Антонов, избран за един от двамата секретари на дружеството. Възможно е статията да е достигнала до вестниците през бюлетина на Българската телеграфна агенция, в която по това време работи Антонов, или пак да е написана от него и да е разпратена в ръкопис до редакциите на тези и други вестници.

Ето разпределение на длъжностите в първото настоятелство на БГД.

1. Председател: проф. Анастас Иширков.
2. Подпредседатели: Константин Батолов, проф. Васил

Н. Златарски.

3. Секретари: доц. Жеко Радев, Никола Антонов.

4. Ковчежник: инж. Стоимен Сарафов.

5. Библиотекар: г-р Асен Златаров.

6. Петима съветници: Михаил Ив. Маджаров, генерал-майор Иван Луков, Кирил Георгиев Попов, проф. Гаврил Кацаров, г-р Владимир Алексиев.

7. Членове на Контролната комисия: Иван Пастухов, Тодор Г. Влайков, Жечо Чанков.

Подновяване на членството в Българското географско дружество след 1932 година

Интересен е още един факт, свързан с 27-те личности от учредителния протокол – този с подновяването на членството им в Българското географско дружество след 1932 г. Именно списъците на членовете на БГД, публикувани в неговите „Известия...“ през 1935 и 1936 г. помогнаха за категоричната идентификация на шестима от учредителите и на третия член на комисията, изработила устава на дружеството:

Починали до края на 1934 г. (следователно не могат да фигурират в списъците):

Иван Луков.

Кирил Георгиев Попов.

Кръстьо Кръстев.

Жеко Радев.

Стоимен Сарафов.

Ховсеп Парсамиян.

Подновили членството си:

Васил Н. Златарски, *професор в Университета* (само през 1935).

Гаврил И. Кацаров, *професор в Университета*.

Димитър Михалчев, *пълномощен министър в Москва* (1935).

Велчо Т. Велчев, *публицист*.

Никола Антонов, *пълномощен министър при Обществото на народите, Женева* (1935), *пълномощен министър в Москва* (1936).

Иван Пастухов, *бивш гимназиален учител*.

Д-р Стоян Данев, *адвокат, бивш министър-председател*.

Жечо Чанков, (бивш, 1936) *началник на Отделението за начално образование при Министерството на просветата* (1935).

Д-р Владимир Алексиев, *професор в Университета*.

Петър Пенчев, *главен директор на Кооперативна централа „Напред“*.

Анастас Иширков, проф. г-р.

Григор Василев, *адвокат, бивш министър*.

Неподновили членството:

Тодор Г. Влайков, защото след 1931 се оттегля от обществена дейност.

Константин Батолов, вероятно поради задължения като министър и посланик.

Асен Златаров, вероятно поради заболяването си.

Александър Цанков, вероятно поради задължения като депутат и общественик.

Михаил Маджаров, вероятно заради напреднала възраст, през 1932 г. е на 78 години.

Кирил Атанасов Попов.

Стефан Баламезов.

Георги Белчев.

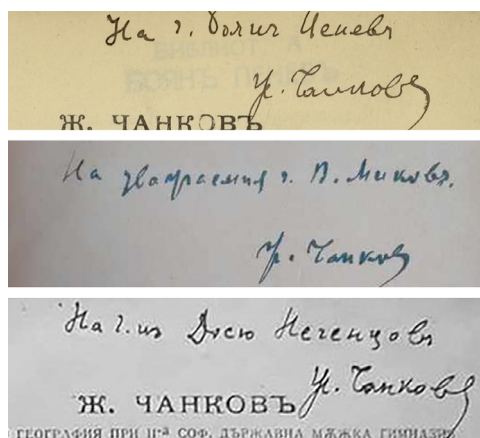
Стефан Манов.

За неточностите и непълнотите в учредителния протокол

При подготвянето на биографичните справки за личностите от учредителния протокол ми направиха впечатление няколко неточности и непълноти в учредителния протокол на БГД. За вероятен негов съставител ще посоча отново секретаря на БГД Никола Антонов, независимо, че протоколът е датиран 14 ноември 1918 г., тоест три дни преди настоятелството да утвърди Антонов като такъв. При отсъствието на Анастас Иширков, протоколът най-вероятно е трябвало да бъде изготвен от секретар на БГД, но другият, избран на тази длъжност, Жеко Радев не би вписал себе си в като професор, защото през 1918 г. е все още само доцент. Именно това е основният мотив да приема Антонов за съставител на учредителния протокол.

Сред неточностите и непълнотите в протокола са:

1. Вече коментираното по-горе неправилно разчитане на Жечо Чанков като *Г. Чанков* и Стоян Данев като *С. Ганев*, заради особености на почерка на самите членове учредители. Тук предлагам факсимилета на три автографа на Жечо Чанков, от които е видно, че инициалът на личното му име Ж. може да бъде разчетен също така като *Г.* и по-скоро като *У.*

Фигура 3. Факсимилета от автографи на Жечо Чанков, от които е видно как ръкописният инициал на личното му име Ж. може да се прочете като *Г.* и по-скоро като *У.*

Figure 3. Facsimiles of Zhecho Chankov's signature. It is obvious that the hand-written initial *Zh* (*Ж*) can be read either *G* (*Г*) or as *U* (*У*).

2. Титулуването на Жеко Радев и Кирил Атанасов Попов като професори, макар към 9 ноември 1918 г. те все още да са само доценти. Грешката за Жеко Радев се е пренесла и в прес-съобщението, публикувано в шест вестника, което за мен е категорично доказателство, че то е писано от Никола Антонов, между другото – най-младият от учредителите.

3. Изпускането на академичната длъжност професор пред името на Александър Цанков, тъй като той от 1916 г. е извънреден професор по политическа икономия в СУ.

4. Изписването на генерал Луков, д-р Алексиев, Парсамиян и Маджаров само с фамилия, без инициал на личното име. Генерал-майор Луков беше категорично идентифициран с помощта на данните от справочника „Офицерският корпус в България“. Вестникарските статии за учредяването на БГД и разпределянето на длъжностите в първото настоятелство внесоха повече яснота за личните имена на съветниците д-р Алексиев – *Вл.* и Маджаров – *М.* и *Мих.* (вжв в-к „Камбана“).

5. Записването в протокола на един от членовете на настоятелството като *К. Г. Попов*, по-късно избран за съветник, пак обезсили пропуска, че в прес-съобщението е изписан само *К. Попов*, на които инициали отговарят двама от учредителите.

Но това са дребни непълноти и неточности, които лесно бяха обяснени и отстранени. Могат отчасти да бъдат оправдани с непознаването в детайли на академичната йерархия от журналиста Никола Антонов, който, между другото, се е дипломирал в специалността *философия* в Софийския университет едва през следващата 1919 г.

Изводи

От издирените документи и публикации и представената допълнителна информация, могат да се направят следните обобщения и изводи:

1. Българското географско дружество е основано на 9 ноември 1918 г., събота, на учредително събрание, проведено се в Географския институт, с начало 16,00 часа. Историко-филологическият факултет на Софийския университет се е намирал на ул. „Московска“, в сградата, в която сега е Институтът по балканистика и тракология при БАН, но Географският институт се е намирал на третия, последен етаж в сградата на Юридическия факултет, на ул. „Тетевенска“ 1. Адресът днес е ул. „Будапеща“ 1 и в тази сграда сега се помещава „Гьоте институт“.

2. Ако се позовем на списъка на личностите от учредителния протокол, в началото Българското географско дружество е било предимно обществена, а не строго професионална организация. Сред 27-те души от политическия, културния, научния и стопанския елит на тогавашна България има:

– **един генерал** (*Луков*) (в курсив са изписани личностите, които към 9 ноември 1918 г. вече са били или са на съответните длъжности);

– **двама премиери** с общо 6 кресла (*Данев* – с 4 отминали, *Цанков* – с 2 предстоящи);

– **петима министри** (*Батолов*, *Данев*, *Цанков*, *Василев*, *Маджаров*);

– **петима посланици** на България в други държави (*Батолов*, *Михалчев*, *Баламезов*, *Антонов*, *Маджаров*); тук могат да се причислят и работилите като: военно аташе *Луков* и аташе по печата *Белчев*;

– **шестима ректори** на Софийския университет (*Кацаров*, *Цанков*, *Алексиев*, *Иширков*, *В. Златарски*, *Баламезов*, последните двама – с по два мандата);

– **осем журналисти** (*Велчев*, *Белчев*, *Антонов*, *Манов*, *Пастухов*, *Пенчев*, *Василев*, *Маджаров*);

– **десет народни представители** (*Батолов*, *Сарафов*, *Велчев*, *Манов*, *Пастухов*, *Василев*, *Маджаров*, *Влайков*, *Данев*, *Цанков*, последните двама и по два пъти председатели на Народното събрание);

– **десет академици** (*В. Златарски*, *Кацаров*, *Кръстев*, *Кир. Ат. Попов*, *Цанков*, *Баламезов*, *Иширков*, *Маджаров*, *Влайков*, *Михалчев*, последният и председател на БАН) и **един член-кореспондент** (*Кир. Г. Попов*);

– **тринадесет професори** – *настоящи* или *бъдещи* (в Софийския университет: *В. Златарски*, *Кацаров*, *Кръстев*, *Михалчев*, *Радев*, *Кир. Ат. Попов*, *Ас. Златаров*, *Цанков*, *Баламезов*, *Алексиев*, *Иширков*; в Свободния университет: *Данев*, който в СУ е само частен хоноруван доцент, и *Кир. Г. Попов*).

3. Само четирима от личностите от учредителния про-

токол на БГД са се занимавали професионално с география: проф. **Анастас Иширков**, основоположник на географската наука в България и преподавател по география и етнография в Софийския университет; проф. **Жеко Радев**, преподавател по физическа география в Софийския университет; **Жечо Чанков**, учител и преподавател по география в Учителския институт в София, автор на географски речници, учебници и книги; и **Иван Пастухов**, който се самоопределя като историк, но като учител във Варна е преподавал и география в 6. и 7. гимназиален клас (Пастухов 2008: 33–34), а по-късно е съавтор на три учебника по география за 1., 2. и 3. клас на народните прогимназии (1932).

Едва след 1932 г. БГД започва да се превръща в професионална организация на българските географи, съдейки от първия и втория публикувани списъци на дружеството (Списък..., 1935; Списък..., 1936) и последвалите ги допълнения. Сред имената на членовете започват да се появяват учители по география и история, студенти в специалност „География“, картографи и много други.

4. Професор Анастас Иширков не е сред членовете учредители на Българското географско дружество. През 1918 г. той е в командировка в Берн, Швейцария, за изпълнението на важна държавна мисия. Въпреки това на учредителното събрание е избран за член на настоятелството, а на първото негово заседание е избран за председател на Българското географско дружество. Така за фактически основател на БГД трябва да се приеме доцент **Жеко Радев**, по-късно професор, който сам изнася цялата тежест по организацията и провеждането на учредителното събрание на дружеството, както и всички задачи по регистрацията му и началото на организационния му живот.

5. Осветляването на имената и заслугите на личностите от учредителния протокол на БГД е безспорен успех. Така обаче още по-ясно изпъква необходимостта от написването на една пълна история на Българското географско дружество, което през 2020 г. ще отбележи своя сто и втори рожден ден.

Литература

- Левков, Кр. 2019. Приносът на Жечо Чанков към Българското географско дружество и българската география. Известия на Българското географско дружество, № 41, 106–111.
- Пастухов, Ив. 2008. Из преживяното. Спомени, речи, статии. Факел експрес, София: 287 с. ISBN 978-954-9772-58-6.
- [Радев, Ж.]. 1919. Българско географско дружество. (Из природоизпитателните дружества). Естествознание и география, IV, № 4-декември, с. 189.
- Стефанов, П. 2008. В памет на Българското географско дружество. (По случай 90 години от неговото основаване). География'21, № 6, 34–46.
- *** Бълг. географско г-во. (Новини). Камбана, XI, № 3318, 20 ноем. 1918.
- *** Българско географско дружество. Дневник, XV, № 5723, 19 ноем. 1918.
- *** Българско географско дружество. (Дневни новини). Военни известия, XVII, № 262, 19 ноем. 1918.
- *** Българско географско дружество. (Хроника). Мир, XXIV, № 5561, 19 ноем. 1918.
- *** Българско географско дружество. (Хроника). Свобода, XIV, № 2321, 19 ноем. 1918.
- *** Българското географско дружество. (Хроника). Пряпорец, XX, № 263, 19 ноем. 1918.
- *** Географическо дружество. (Хроника). Пряпорец, XX, № 258, 13 ноем. 1918.

- *** Географическо дружество. (Хроника). Утро, VII, № 2764, 9 ноем. 1918.
- *** Годишен отчет на Софийския университет за учебната 1918–1919 година от проректора г-р Иван А. Георгов. 1925. Годишник на Софийския университет, Официален отдел, за 1918/19–1923/24, 1–34.
- *** Списък на членовете на Българското географско дружество. 1935. [№ 1–282]. Известия на Българското географско дружество, кн. II, (за 1934 г.), 263–271.
- *** Списък на членовете на Българското географско дружество. 1936. [№ 1–370]. Известия на Българското географско дружество, кн. III, (за 1935 г.), 301–312.
- *** Централен държавен архив, фонд № 264К Министерство на вътрешните работи и народното здраве, инвентарен опис № 5, архивна единица № 1059 Българско географско дружество (София), лист 56, 57.